

Ineke Vander Aa

De lichtekooi van Loven

DE GEUS

© Ineke Vander Aa, 2012
Omslagontwerp Berry van Gerwen
Omslagillustratie © Chiara Fersini/Trevillion Images
ISBN 978 90 445 1937 2
NUR 301

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Geus BV, Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland. Telefoon: 076 522 8151.
Internet: www.degeus.nl.

Wilt u het gratis magazine *Geuzennieuws* met informatie over onze nieuwe uitgaven ontvangen, ga dan naar www.degeus.nl en meld u aan.

Het begin, 1739-1747

Tussen de kippen en de paardenkarren zocht ik een weg waarop mijn vader niet zou struikelen. In mijn kielzog luisterde hij waar mijn voeten in de regen pletsten. Nu en dan staarde een voorbijganger naar zijn ogen die zo ver naar boven staarden dat er alleen wit overbleef.

Ik leidde ons naar de Volksplaats of naar de Groote Markt, ergens waar veel mensen kwamen. Daar koos ik een droog plekje en strekten we onze handen uit naar het getingel van munten in een beurs, een geluid dat met iedere passant dichterbij kwam en wegstierf. De schamele oorden* en stuivers stopte ik in mijn vaders mantelzak totdat de honger onze armen te zwaar maakte.

Als ik hem vroeg naar de loden munt met de sierlijke letter L die hij altijd op zijn borst droeg, antwoordde hij: 't Is de L van Louise, meiske, en 't is de mooiste letter van allemaal.'

Soms mocht ik de munt vasthouden en dan gleed mijn duim over de L van Louise. Pas later begreep ik dat het de L was van Loven. Het was een gift van de stad die mijn blinde vader de toestemming gaf om te bedelen binnen de stadsmuren.

Het was de L van Louise van Loven.

In ons huisje warmde mijn vader zich bij de haard. Terwijl ik hem in het oog hield, trok ik met mijn vingers lijnen over de vloer tot er vage tekeningen ontstonden: een meisje met een te groot hoofd of een vogel met te lange poten. Als mijn

---

* Zie voor de betekenis van woorden met een asterisk de Verklarende woordenlijst op blz. 507

vader mijn hand over de grond hoorde vegen, vroeg hij wat ik tekende. ‘Vieze dingen’, zei ik dan, waarop mijn vader naar zijn donkerte glimlachte om de voorspelbare absurditeit van mijn antwoord.

Aan de oever van de Dijle keek ik zo diep mogelijk in het water tot er een watermonster onder het oppervlak verscheen. Dapper fluisterde ik: ‘Pak mij dan als ge kunt’, en ik rende tot mijn adem op was.

Soms stal ik prullen van andere kinderen, zoals gladde kiezelsteentjes die ze hadden verzameld om over het water te ketsen. Ik probeerde weleens een appel uit de mand van een onoplettende vrouw te gappen, of een aardappel van een stapel te grissen. Om niet betrappt te worden, at ik de vruchten haastig op en de kiezelsteentjes liet ik in het troebele water zinken, waar ze thuishoorden. Bij die ondeugendheden voelde ik me één keer een dief, en dat was tijdens een winter die men in Loven niet gauw vergeten zal.

Voedsel werd schaars en duur. Volgens de roddels bleven de vingers van koetsiers aan de teugels plakken, koeien vrozen dood in hun wei en de inkt van schrijvers stolde in hun pen. Die winter werden er ondanks de bevroren grond meer graven gedolven dan anders, en het waren vooral mensen in kleurloze gewaden die samen in putten werden neergelaten. In de buurten waar mensen als wij woonden, dunde het volk uit. Ik herinner me het gekrijs van een buurvrouw die een tweede kind aan de kou had verloren, en de ingevallen wangen van een man die uit zijn huis werd gedragen.

Een van de oude vrouwtjes die de winter niet overleefde, was Marieke die in het huis naast ons woonde. Toen ze stierf was ik nog een kind, maar ik haal me haar nog zo voor de geest. Ze wandelde voorovergebogen met een volgeladen mand op haar rug, altijd met haar kapje op en een schort dat ik nooit proper heb gezien. Onder de kier van haar deur ontsnapte dikwijls de geur van gekookte bonen en als het kouder werd, kwamen er

wolkjes uit haar schouw. ‘Marieke is thuis’, zei ik dan tegen mijn vader.

Over Marieke werd van alles gefluisterd en kleine kinderen werden voor haar gewaarschuwd. Sinds de dood van haar man hield ze zichzelf in leven door kousen te stoppen. Dagelijks sjouwde ze door de straten met haar mand vol kousen. Kapotte exemplaren haalde ze op, en als ze hersteld waren, bracht ze ze terug. Als ze er een kwijt was, hoorden we haar aan de andere kant van de muur vloeken. Marieke had het te druk met overleven om aardig te doen. Iedereen vond haar een akelig mens omdat ze nooit glimlachte. Volgens mij had ze geen zin in glimlachen, en kwamen de kousen haar de oren uit.

Op een van de gure dagen zaten mijn vader ik tegen elkaar aan bij een zwak vuurtje. Hij vroeg of er nog rook uit Mariekes schouw kwam.

Ik schuifelde naar buiten, keek op en vluchtte voor de wind naar binnen. ‘Nee.’

Vader trok zijn deken strakker om zijn schouders en hield zijn handen boven de zwakke vlammen: ‘Gaat maar bij Marieke binnen, en als ze stillekes ligt te slapen, pakt ge wat ge kunt dragen en brengt het naar hier. Laat Marieke maar rustig liggen, die heeft dat allemaal nimeer nodig.’

Ik aarzelde nog, maar mijn vader drong aan met een ongeduldige frons: ‘Als wijle het ni doen, doet een ander het, dui-veke. Gaat nu maar.’

De tocht woei over het laatste vlammetje, en gauw vertrok ik. Zoals vader had voorspeld, lag Marieke stil op haar bed. Haar adem was zo koud dat er geen wolkjes uit haar neus of mond kwamen. Haar gezicht zag grauw, en haar ogen leken weggezakt in grijze leegtes. De rest van haar lichaam lag verborgen onder een deken waarvan de gaten met goedkope wol waren gestopt. Op mijn tenen sloop ik naar haar kousenmand. Die vulde ik met alle kousen die ik kon vinden, een deken, enkele bollen wol en een hoopje rauwe bonen. Daarbovenop

stapelde ik blokken hout tot de mand te zwaar werd om te dragen. Ik sleepte de mand naar buiten, sloot haar deurtje achter me, en trok de mand bij ons binnen. Marieke had er niets van gehoord.

Zodra ik de spullen uit de mand begon te laden, hoorde ik het kraken van Mariekes deurtje, gevolgd door gerommel en gesleur.

‘Straks maken ze Marieke wakker, vake!’ Maar mijn vader tastte naar een blok hout en legde het op de smeulende haard.

De dag daarop gluurde ik door haar raampje. Er zat een oude man op haar bed die me wegwuifde. Marieke zag ik nooit meer. De overige winterdagen droegen vader en ik ieder drie paar kousen en trokken we ze ook als wanten over onze handen. Marieke had die kousen en dat hout vast nodig gehad om de winter te overleven. Sindsdien heb ik lang niets meer gestolen, of toch niet van mensen die het meer nodig hadden dan ik.

Voor het chique volk was het de mode om honden en katten te houden, afhankelijk van welke rassen er van adellijke portretten werden afgekeken. De uitverkoren dieren sliepen op geborduurde zeteltjes, terwijl de kleintjes ervan werden weggegeven of verkocht. Als ze te lelijk of als er te veel waren, werd er in dierengevechten op gewed of werden ze op straat achtergelaten. Voor die beestjes viel niets beters te doen dan te azen op het eten van een ander. Af en toe vond eentje de moed om zijn plek op te eisen binnen het rumoer van het overlevingsgevecht, zoals het poesje dat op een dag vastberaden voor onze deur zat. Het was nog een kleintje. Ze had een spits kopje met grote, oranje ogen. Haar rug en staart hadden rosse strepen en op haar witte pootjes zaten moddervlekken. Het poesje zat daar zo alleen, mager en klein.

‘D’er zit e poeske voor de deur’, zei ik tegen mijn vader. Meewarig gebaarde hij naar de halfgeplukte duif die we samen hadden gekocht. Er was geen eten te verspillen, begreep

ik, en toch opende ik de deur op een kiertje. Langs mijn been glipte het poesje naar binnen.

Terwijl ik de duif en een stuk kool kookte, zat het poesje aan mijn voeten naar me te kijken. Ze opende haar bekje, maar er kwam geen geluid uit. Mijn vader staarde zwijgend naar zijn zwarte hemel, en het poesje smeekte geluidloos.

‘Ge hebt ’t zeker binne gelate?’ vroeg hij.

‘Ja, ma ’t is maar een kleintje, hoor.’

‘Er is ni genoeg’, antwoordde hij, maar omdat hij verder zweeg, liet ik het poesje rond mijn benen flodderen. Andere poezen waren schichtig en spurttten al weg als ze me zagen naderen, maar dit kleintje duwde haar kopje tegen mijn enkels. Alsof ze wist dat mijn vader zat te luisteren, opende ze haar bekje zonder te miauwen. Ik hield mijn vinger voor mijn lippen en aaide haar. Toen mijn vader en ik aan de tafel zaten, sprong het poesje op mijn schoot. Haar nagels prikten in mijn benen. Ik klemde mijn lippen op elkaar en deelde stukjes duif met haar, de kool at ik zelf op. Vader legde zijn lepel neer en hield zijn hoofd schuin. Toen ik kleiner was, had hij me wijs-gemaakt dat hij kon zien met zijn oor, en dat hij daarom zijn hoofd soms schuin hield. Ik had het een afschuwelijke gedachte gevonden, en ik was er snel achter gekomen dat het een leugen was, want ik kon vieze gezichten trekken naar zijn oren zonder dat hij er iets van zei.

Net toen hij zijn hoofd draaide, begon het poesje te spinnen. Ik wilde mijn hand voor haar bekje houden, maar ze trok zich terug. Vader schudde zijn hoofd en stopte zijn hand in zijn kommetje. Hij viste er een flink stuk duif uit. De poes en ik verstarde. Toen vader het vlees op het tafelblad wierp, krabden de driftige klauwtjes van het poesje mijn handen, en ze ging er met de buit vandoor.

Ik gilte van opwinding en bracht mijn vader ermee aan het lachen.

De volgende dag zat het poesje weer op onze drempel. Ze

opende haar bekje maar er kwam weer geen geluid uit. Ik noemde haar Silence.

Ons onderkomen was een van de vervallen huisjes in de Blauwputgang. We aten en sliepen in een schemerig kamer-tje waarin een tafel met dun geknaagde poten stond en twee stoelen die ook kraakten als er niemand op zat. Verder lagen er twee strozakken weinig uitnodigend op onze vermoeide lichamen te wachten.

Naast en tegenover ons leefden families met naaisters van vier en jongens van zeven die bij de brouwers of leerlooiers werden opgeleid. De smalle gang waarin we allemaal dagelijks thuiskwamen, was glad onder mijn voeten door de uitwerpselen en de rotte kool.

's Nachts werd het stiller, maar nooit helemaal. Als de kinderen eindelijk zwegen, begon de trillende stem van mijn vader: 'Lili ...' maar Lili kwam hem nooit troosten. Alleen ik lag daar, ineengekruld op mijn matras. Om hem niet te horen, trok ik mijn deken over mijn hoofd. Als ik goed luisterde, hoorde ik de kakkerlakken en vlooiën krioelen onder mijn gewicht.

Elke nacht, voordat ik de slaap kon vatten, kwam mijn moeder ons huisje binnen. Ze werd omringd door wit licht zoals de Madonna van Sint-Pieter, maar zij droeg een witte *robe à la française** met kanten boordjes. Haar blonde haar krulde tot op haar heupen en ze had een blik die vertelde dat alles goed was. Ze boog zich over mijn vader en legde haar armen om hem heen terwijl ze een slaaplied zong. Het suste hem en hij werd stil.

'Droom zacht, Louisje', fluisterde ze tegen mij en ze legde een warme hand op mijn hoofd. Als in een betovering viel ik in slaap, en zag haar in mijn dromen weer.

Mijn vader had grote, ruwe handen. Soms legde hij zijn hand voor mijn ogen, en dan bedekte hij mijn gezicht tot aan mijn

mond. We liepen zo, samen blind, door ons huisje. Zoals altijd mocht ik leiden. Ik liet ons tegen de tafel botsen en we giechelden, tegen de muur en we lachten. We struikelden over een strozak en ik liet me erop vallen. Hij knielde in de stofwolk die ik had laten opwaaien, en kriebelde me in mijn zij. Het was bij zulke spelletjes dat ik zijn vreugde zag, en wist dat hij die echt voelde. Dit waren niet de geruststellende glimlachjes die volwassenen aan kinderen schenken, want zijn borst ging op en neer van het lachen en hij kreeg er een blos van op zijn wangen. Wat hij niet wist, was dat ik door de spleetjes tussen zijn vingers had gegluurd. Als mijn vader lachte, hield hij van mij. Ik hield ervan dat hij van mij hield.

Elk jaar, als de eerste herfstbladeren verkleurden, beschreef ik ze voor hem. Als ik hem vertelde over het eerste rode blad, kreeg ik mijn cadeau. Het betrof telkens een nieuw tenue waarvoor hij stiekem had gespaard. Ondanks de kleurloze stof waar soms gaten in zaten, trok ik het ieder najaar trots om mijn tengere lichaam. Ik draaide dan rond en rond zodat de stof onder mijn middel opwelde en ik me kon inbeelden dat ik een echte japon droeg. Een japon met wijde rokken en felle kleuren, geborduurd en afgezet met het fijnste kant, een weelderige *jabot** en lange *engageantes**.

Vader vroeg of de stof zacht genoeg was, en ik loog dat het de zachtste stof was die er bestond. Hij vroeg welke kleur hij had en ik zei dat hij rood was of groen, soms geel. Dan maakten we een wandeling door Loven, zomaar, zij aan zij met mijn hand op zijn gebogen arm, en hij luisterde gespannen naar mijn stem die de richting wees. We wandelden als monsieur en madame, zoals de andere *messieurs* en *mesdames* die met hun schoonste kleren over de straten paradeerden en nonsens vertelden.

Als valse beloftes een beurs vullen, verliest de dreiging van het vagevuur plots haar gewicht. Althans voor de kwakzalvers

die vanuit de wereld buiten de stadsmuren kwamen aangere-
den op karren vol aftreksels en zalven. Ze maakten er een ge-
woonte van om zich op te stellen op de Grootte Markt, onder
het afkeurende oog van Sint-Pieter. Daar wonnen hun vreem-
de accenten telkens aan goedgelovige aandacht. Om de illusie
van wijsheid te wekken, leerden ze op voorhand Latijnse woor-
den van buiten, die ze dan met overdreven nadruk in hun be-
toog verwerkten. Nog voordat de dauw was verdampt, dromde
er telkens een kleine menigte rond de kar.

In hun schaduw ergerde mijn vader zich aan de stuivers die
aan ons voorbijgingen en bij hen werden omgeruild voor mid-
deltjes waarvan de oorsprong akelig geheim bleef. De stille
aanwezigheid van mijn vader bracht vaak een monoloog over
blindheid teweeg, wat mijn vader deed verstijven en de ader
langs zijn oog liet kloppen.

‘... en als den duvel aan ons ogen krabt, dan verjagen wij
zijn klauwen met Canis Lupus Merda, en hij zal ons zicht ge-
rust laten, en wij zullen weer kunnen zien!’

Daarop werd een flesje in de lucht gehouden waarin een
bruinig goedje prijkte dat verdween in de jaszak van een wan-
hopige slechtziende.

Op een herfstdag stopte mijn vader zo veel munten in mijn
hand dat we er een week bonen voor hadden kunnen kopen.
Op mijn twijfel reageerde hij met een zucht die me vertelde
dat hij de onzinnigheid ervan voor één keer zonder tegenwer-
king wilde ontkennen. Zijn verlangen naar het licht was de
kans op teleurstelling waard.

De man op de kar glimlachte toen hij me zag aankomen
met een gesloten vuist. Hij rommelde in een brede zak en
reikte me een flesje aan zonder op mijn verzoek te wachten.

‘Canis Lupus Merda’, citeerde ik hem, maar hij lachte alleen
maar en strekte zijn hand uit, waarin ik vaders munten legde
zonder zijn blik los te laten.

‘Canis Lupus Merda’, stelde hij mij gerust.